1340 TARİHLİ BİR SAYIŞTAY RAPORUNUN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Muhsin ALTUN
Sayıştay Denetçisi

GİRİŞ

1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte merkezi İstanbul'da bulunan bütün devlet kurumlarının bir benzeri Ankara'da kurulmuştu. Türkiye Cumhuriyetinin temellerinin atılması anlamı taşıyan bu tarihi çalışmalar sırasında ilk kurulan ve çalışmaya başlayan kurumlardan biri de Divan-ı Muhasebat, bugünkü adıyla Sayıştay'dır. Sayıştay TBMM Hükümetinin 1920 yılı bütçesinin "Zatı Hazreti Padişahi ve Hanedanı Saltanat"tan sonra ikinci sırasında 26.696 Lira ödenekle yer almıştır. Savaş koşullarında bile bütçe üzerindeki denetimini -hem de sarf öncesi vize usulüyle- aralıksız sürdüren Sayıştay, bu denetime ilişkin sonuçları üçer aylık raporlar halinde TBMM'nin (Divan-ı Muhasebat Encümeni) bilgisine sunmuştur.

TBMM'ne sunulan ilk Sayıştay raporları Sayıştay denetiminin geçmişten bugüne izlediği yol, ait olduğu dönemin idari, mali ve ekonomik yapısı, Sayıştay'ın genel yönetim içindeki konumu gibi konularda önemli ipuçları vermektedir. Burada Eylül- T. Evvel- T. Sani 1340 (1924) aylarına ait 3 aylık Sayıştay raporu hakkında bilgiler verilecektir.

Eylül- T. Evvel- T. Sani Aylarına Ait Olmak Üzere Bittanzim Büyük Millet Meclisi'ne Takdim Olunan Üçüncü Rapor

Raporun orijinal metni eski harflerle basılmış olup, tablolar dışındaki metin kısımları tarafımızdan Latin harflerine çevrilmiştir.

Rapor, Usulü Muhasebei Umumiye Kanunu Muvakkatı'nın 23. maddesine dayanılarak sunulmaktadır. Madde "her üç ay nihayetinde" TBMM'ne sunulmak üzere rapor düzenlenmesini öngörmektedir. Bu rapordan önce 1924 yılında iki rapor daha sunulmuştur. Bu raporlarda yer alan konular şunlardır:

a- Vize muamelatının ifası sırasında devair (daireler) ile tahaddüs eden (ortaya çıkan) ihtilafat ve Divan'ca mucibi tereddüt olan hususatın temadisine (devam etmesine) mahal kalmamak üzere Meclis-i Aliye'ce bir suret-i hale rabtı (çözüme bağlanması) temenniyatını müteakip, kavanin ve nizamat ve mukarrerat ile telif edilememesi (bağdaştırılamaması) hasebiyle vizesinden imtina olunan (kaçınılan) muamelattan bir esasa taallük etmek itibarıyla mühim görülenleri ale tarikül misal (örnekleme yoluyla).

b- Divan'ca kavanin ve nizamat ve mukarrerata muhalif görülerek vizesinden imtina olunduğu halde vekil-i aidi (ilgili bakan) tarafından Usulü Muhasebei Umumiye Kanunu'nun 30. maddesi ahkamına istinaden deruhte olunan mesuliyetler.

c- Divan'ca füsul ve mevaddına (fasıl ve maddelerine) adem-i mutabakatından naşi (uygunsuzluğundan dolayı) reddedilmiş iken Heyet-i Vekile'ce (Bakanlar Kurulu) ittihaz olunan kararlara binaen vize edilen maddeler.

İşbu raporların Meclis-i Ali Divan-ı Muhasebat Encümeni'nce tetkiki sırasında, vizesinden imtina olunan muamelatın muhteviyatı ile muhasip ve amiri itanın isimleri de gösterilmek üzere tamamının ve hatta Divan'ın kanaat ve ictihadına muvafık bulunmaktan dolayı vize edilmiş bulunan mühim maddelerin raporlara derci arzusu izhar buyurulmuş olduğundan,

Yeni rapor bu istek doğrultusunda düzenlenmiştir.

Raporun 1. bölümü 20 maddelik "Maruzat, Mütalaat ve Temenniyat"tan ibaret olup bölümün sonunda "Divan-ı Muhasebat Reis-i Evveli Fuat (Ağralı)" imzası yer almaktadır. Bu maddelerden bazılarının başlıkları, önemli görülen bazıları ise özetlenerek aşağıya alınmıştır:

MARUZAT, MÜTALAAT VE TEMENNİYAT

1. Müteahhitlere bervech peşin tediyat icrası icabeden ahvalde, verilecek mebaliğin avans suretiyle tesviyesine dair.

Mukavelanamesi mucibince peşin olarak tesviye kılınacak mebaliğin (tutarların) müteahhit tarafından bila kaydü şart ahzi (kayıtsız şartsız alınması) halinde, deruhte olunan hizmetin ifa olunamaması muhtemel olduğuna binaen, tediye olunacak mebaliğ mukabilinde teminat-ı kaviyye (kesin teminat) alınması usul ittihaz olunmuş idi. Filhakika daireleri bervech (önceden) peşin tediyat icrasına sevkeden hal, müteahhitlerin o vechile tediyatı şart ittihaz etmelerinden mütevellit olup, taahhüdatın cesamet ve ehemmiyetine binaen, müteahhitlerin taahhütlerini ifadan evvel bir miktar avans itası suretiyle teşvik edilmeleri muktazi (gerekli) görülen ahvalde bu surete bir şey denilemezse de,

Bu suret-i muamele hizmetin ifa edilip edilmediğinin murakabeden hariç kalması mahzurunu tevlid eylemekte (doğurmakta) bulunmasına binaen, herhangi bir hizmet ifa edilmeksizin, Hükümetin uhdesine borç tertip edememesi asıl olup, görülecek lüzum ve zarurete müsteniden müteahhitlere önceden peşin ödeme yapılmasının avans yoluyla temin çaresi de bulunduğuna binaen,

Bundan sonra müteahhitlere önceden peşin ödenecek mebaliğin avans suretiyle tediye edilmesi hususunun usul ittihazıyla dairelere o yolda tebligat

ifası Maliye Vekalet-i Celilesi'ne yazılmış ve vekalet-i müşaru ileyhce de (adıgeçen bakanlıkça) bilumum memurin-i maliyeye tebligatta bulunulmuştur.

2. Onbirinci Fırka levazım reisinin kolorduya gönderilen mebaliğin sayılması sırasında cebren alıkoyduğu sekizbin küsur Lira hakkında.

Avans suretiyle alınmış olan mebaliğden sarfedilen kısmının mahsubu için 11. Fırka saymanlığından tevdi edilmiş mahsup ita emirlerinin incelenmesinden,

Fırka levazım reisi Kaymakam Kadri beye sekizbin küsur Lira avans verildiği anlaşılıp, halbuki bu miktar avans verilmesi askeri muhasebe mesullerinin vezaifi hakkındaki 21 Eylül 1337 (1920) tarihli Talimatname'nin 11. maddesine muhalif olmakla, sebepleri istizah ile sorulmuş, alınan cevapta kolorduya Haziran ayı zarfında gönderilen mebaliğin sayımı esnasında, fırka kumandanlığının emriyle levazım heyeti tarafından cebren alınmış olması hasebiyle, bizzarure levazım reisi namına sarfiyat-ı muvakkate kaydedildiği bildirilmiştir.

Sözkonusu meblağın cebren alınması cezayı gerektirmekle birlikte, devlet namına ifa ettirilen hizmetler ve alınan eşya mukabilinde ve tahsisatı dahilinde erbab-ı istihkaka verilmiş ve lazım olan evrak-ı müsbitesi de ibraz kılınmış olması münasebetiyle, bütçeye mahsup olunamaması için sebep olamayacağından mahsup işlemi ifa edilmiş ve fakat mebaliğ-i mezburu cebren ahzedenler hakkında mukteziyat-ı kanuniyenin ifası Başvekalet ile Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne yazılmıştır.

3. Kanunen askeri fabrikalarda imal ettirilecek kundura ve elbise hakkındaki mecburiyetin fabrikanın veya şubelerinin mevcut bulunduğu mahallere hasri hakkında.

4. Aile harcırahının memurun hin-i tayininde (tayini anında) dahil-i daire-i ayalleri olanlara maksur bulunduğuna dair.

Bir memur müteehhil (evli) değil iken ahir mahalle nakil ve tayininden bir müddet sonra teehhül ederse (evlenirse), celbedeceği ailesine harcırah verilip verilmeyeceğine dair Dahiliye Vekalet-i Celilesi'nden gelen soru üzerine, herhangi bir memurun tayin olduğu mahalle azimetinden sonra ailesi meyanına iltihak edeceklere harcırah verilmemesi maksad-ı kanuna muvafık mütalaa edilerek adıgeçen bakanlığa o yolda cevap verilmiştir.

5. Efrad-ı askeri mütekaidin (emekli) maaşlarından ilköğretim vergisi kesilmesi icabetmeyeceğine dair.

6. Bir mahkemeye ait davaları muvakkaten diğer mahkemede gördürmek ve makama muvakkaten ek vazife ifa ettirmeye Adliye Vekaleti'nin mezuniyetini mutazammın kanunun halen yürürlükte bulunmasına lüzum olup olmadığına dair.

7. Erzurum hareket-i arzından dolayı memur ve emeklilere verilecek avanslar hakkında.

Erzurum'daki hareket-i arz (deprem) dolayısıyla oradaki memurlara birer maaş nisbetinde avans itası ve işbu avansın da K. Evvel, K. Sani ve Şubat maaşlarından müsavi üç taksitle tevkifi Heyet-i Vekile'ce kararlaştırılmış ve sonradan bu karar açık zabitan ile emekli ve eytama (yetimlere) dahi işmal edilmiştir.

Memurine avans itasına saik olan sebep, bunları ifa-yı vazifeye teşvik ile devlet hizmetlerinin halelden korunması bulunmasına binaen, memurlara münhasır olmak üzere böyle bir karar alınması Heyet-i Vekile'nin selahiyeti

dahilinde görülmüş ise de açık zabitan ile emekli ve yetimlere dahi bu yolda avans verilmesi için bir sebep mevcut olmamak hasebiyle bunlara verilecek meblağ borç mahiyetini iktisap ederek buna ise Heyet-i Vekile'nin yetkili olması dikkate şayan bulunmuş olduğundan, her iki cihetin ahkam-ı mevzuaya uygunluk derecesinin Meclis-i Aliye'ce takdir buyurulması.

8. Ankara-Sivas hattı için satın alınması gereken malzemenin eksiltmeden istisnası hakkındaki Heyet-i Vekile kararının mevcut kanunlara uygunluk derecesi hakkında.

9. Memurlardan cezaen icra edilen kıstelyevmlerin olağanüstü ödeneklere işmal edilip edilmeyeceğine dair.

10. Vekalet maaşları hakkında Şurayı Devlet'çe alınmış karar tefsiri ile Heyet-i Vekile kararının kanuna uygunluk derecesi hakkında.

11. İhtiyat zabiti olarak taht-ı silaha alınan bir memurun yerine kanuna aykırı olarak asaleten başkasının tayini neticesi olarak asıl memura da ayrıca fark maaşı tahakkuk ettirilmiş olmasından dolayı husule gelen hazine zararının tahsili için Dahiliye ve Maliye vekaletlerine yazıldığına dair.

12. Posta ve telgraf memurlarından hastalık dolayısıyla birkaç gün memuriyetine gelemeyenlerin yerlerine tayin edilen vekillere Müteferrika'dan (Çeşitli Giderler'den) yevmiye verilmesi hakkında.

13. İzinli olması hasebiyle maaşını tam alan memurların yerlerine tayin olunacak vekillerin maaşı hakkında.

14. Anadolu Şimendifer Kumpanyası'na verilen 2 milyon Liranın harcanma şekli hakkında.

15. Mahkumların tedavisi için celbolunan tabiplere vizite suretiyle verilen ücretler hakkında.

Kadro esasıyla kabili telif olmamakla birlikte, vazifesi nizamat-ı mahsusa ile muayyen olan tabiplere vazife-i mezkure haricinde bila ücret bir hizmet ifa ettirilmesi muvafık ve kabil olamayacağı bedihi (apaçık) bulunduğundan, lüzum görüldükçe celbedilecek tabiplere vizite olarak bir miktar ücret itası zaruri görülerek Murakıplıklara da o yolda tebligatta bulunulmuştur.

16. Resmi dairelerin düzenledikleri telgraf ücretlerinin zamanında mahsup edilememesinin mahzurları hakkında.

Genel Bütçeye dahil daire ve makamat-ı resmiyenin düzenleyecekleri telgraf ücretleri için yılı bütçesinde tahsisat kabul olunmuş bulunduğundan dolayı, dairelerin şimdiye kadar bu tahsisatın ne miktarını kullanmış ve bu meyanda Divan-ı Muhasebat ile taşradaki murakıplıkları tarafından muamelat-ı resmiyeye müteallik çekilen telgraf ücretlerinin neye baliğ olduğu hakkında sorulan soruya cevaben, Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumisinden varid olan tezkirede, haberleşmesi ücrete tabi ve Genel Bütçeye dahil daire ve makamat-ı resmiyenin hemen hiçbirinden şimdiye kadar telgraf ücreti alınmamış ve yalnız mahsubu icra edilmek üzere yazılan telgrafnamelerin kelime adedini tesbit ile iktifa edilmiş olduğundan, tahsisatın ne kadarının kullanılmış olduğu henüz gayrı malum bulunduğu ve o babta Heyet-i Vekile'ye arzedilen Talimatname yürürlüğe girince miktarlar malum olarak mahsup işlemi yapılacağı gibi, vilayetlerdeki Divan-ı Muhasebat murakıp-

lıklarının şimdiye kadar yazdıkları telgrafname ücretlerinin miktarı başmüdürlerden sorulmuş ve alınacak cevapların yazılacağı bildirilmiştir.

Arzedilen talimatnamenin yürürlüğe girmesine kadar dairelerde keşide olunmakta bulunan telgrafnamelerin aded-i kelimatının kayıt ve tesbit ile iktifa edilmesi, tahsisat haricinde sarfiyat icrasına mani olamayacağı ve posta ve telgraf merkezlerinin dairelerdeki alacak miktarını tayinden başka bir şey temin edememekte olan şu halin bir müddet daha devamı ise şimdiye kadar keşide edilmiş ve aded-i kelimatı da tesbit edilmiş olan telgrafname ücretlerinden bir kısmının bilahare tahsisat haricinde mahsupsuz kalmalarını da intaç edeceği açık bulunduğundan, dokuz aydan beri devam edegelen şu hale nihayet verilmek ve murakabenin de bir an evvel ifası temin edilmek üzere mezkur talimatnamenin bir an evvel yürürlüğe konulması esbabının ikmali hususu Başvekalet'e arz ve izbar kılınmıştır.

17. İzmir ve Saruhan mebus-u muhteremleri Şeyid ve Mustafa Fevzi beyefendilerin müderrislik vazifelerini ifaya devamlarından dolayı mebusluktan düşmeleri hasebiyle müderrislik maaşlarının tesviye olunduğu hakkında.

18. Sanayi Mektebi'ne kadro fevkinde talebe alınması için fabrikaların teklifi üzerine Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nden deruhte edilen mesuliyetin kabul edilmediğine dair.

Talebe adedinin artırılması kadroyu genişletmek ve sene-i atiye tahsisatına tesir edecek taahhüdatta bulunmak demek olacağından ve tasarruf edildiği bildirilen muhassesat, kadro tatbikatından mütevellid olup, buna müsteniden yeni masraf ihtiyari caiz olamayacağından deruhte-i mesuliyet kabul edilmemiştir.

19. Mesarif-i Gayrı Melhuzanın suret-i sarfı hakkında.

Darülfünun talebesinden olup da taşralı olmaları hasebiyle İstanbul'da hanlarda, şurada-burada perişan bir surette kalmakta bulunan muhtac-ı muavenet talebeye yardım olmak üzere mesarif-i gayrı melhuzadan 2000 Lira itası Heyet-i Vekilece kararlaştırılması üzerine,

Yangın veya herhangi bir afet dolayısıyla suret-i umumiyede müsab olanlara (isabet alanlara) zarar ve ziyanlarının hafifletilmesi maksadıyla muavenet, hükümetin vazifelerinden olup, bu muavenetin bütçede karşılığı olduğu halde ondan ve aksi takdirde istihsal olunacak tahsisat-ı fevkaladeden veyahutta o mahiyette bulunan Mesarif-i Gayrı Melhuza tertibinden ifası esasen mümkün olduğu gibi, bu imkan 340 senesi bütçesinin bazı fasıl ve maddelerine tahsisat-ı munzama verilmesi hakkında Meclis-i Aliye'de cereyan eden müzakereler ile musab ahaliye hükümetçe iane itası ve işbu ianenin mesarif-i gayrı melhuza tertibinden mahsup olunabileceği suretle tediye edilmiş ve musabinin (afetzedelerin) umumi mahiyeti haiz olup olmadığı esbab-ı mesail-i takdiriyeden görülmüş olmakla söz konusu talebelere iane olarak 2000 Liranın itası hakkındaki karar Divan'ca imal edilmiştir (uygun görülmüştür).

20. Tatil devresinde tahvilleri icra kılınan muallimlerin maaşları hakkında.

VİZESİNDEN İMTİNA OLUNAN MUAMELAT

Bu bölümde Eylül 1340- T. Sani 1340 zarfında kavanin ve nizamat ve mukarrerata muhalif görülmekten dolayı vize edilmeyen bütün ita emirleri dairelerine göre sıralanmıştır. Vize edilmeme gerekçesinin başında vize edilmeyen miktar (Lira, Kuruş), faslı, maddesi, giderin çeşidi, ita emrinin

tarihi ve sorumlu saymanın ismi gösterilmektedir. Bu gerekçelerden önemli görülenler aşağıya alınmıştır.

İhale-Satınalma

1. Evvelce şartnamesi dahilinde icra edileceği ilan olunan münakasenin (eksiltmenin) bilahare şeraitinde bazı tebdilat (değişiklikler) icrası icabeylediği takdirde şerait-i cedidenin dahi taliplerin ıttılaına (isteklilerin bilgisine) arzıyla yeniden münakase küşadı (açılması) icabeder iken, böyle yapılmaması usul-ü manakaseye muhalif bulunmaktan dolayı ya inşaatın birinci şartname dairesinde ikmal ve intacı veyahut şerait dairesinde tekrar münakaseye vaz'ı (konulması) gerekir.

2. Münakase sırasında, avans verileceğinden hiç bahsedilmemesi diğer taliplerin avans alacaklarına muttali olmadıklarını gösterdiğinden, şerait-i ahkam-ı mevzuat dairesinde tesbit ve ilan ve şartnameye dercedilmemiş olan münakase neticesinin mamul bih (geçerli) addolunarak müteahhide avans verilmesi mümkün değildir.

3. Muvazene-i Umumiye Kanununun 36. maddesi mucibince 2 ay mevki-i münakasede (ilan süresi) tutulması icab ederken böyle yapılmamış olması hasebiyle müteahhit ile teati olunan mukavelename keenlemyekün (olmamış gibi) addedilmiştir.

4. İnşaat ve tamirat masarifinin tahakkuku, keşf-i evvel tanzimine mütevakkıftır (bağlıdır).

5. 337 (1920) Senesinde Eskişehir'in Gökçekısık jandarma karakolunca ordu için alınan maa-hayvan (hayvanlı) 29 adet öküz arabası ve maa-hayvan bir yaylı araba bedeli olmak üzere Hasırcı Çiftliği müsteciri Ekrem bey namına tahakkuk ettirilmiş olan 2325 Lirayı muhtevi ita emrine merbut (bağlı) evrak-ı tahakkukiyeden, mezkur araba ve hayvanların bir kıta-i askeriyeye maledildiği sabit olmaması hasebiyle, sorgu ile alınan cevapta bunla-

rın ordunun ric'ati (geri çekilmesi) esnasında alındığı ve orduya teslim edildiği karakol kumandanlığının vesikasından ve beyanatından anlaşıldığı ve bu vesikaya istinaden vesait-i nakliye komisyonunca tanzim kılınan mazbatanın ziri (eki) Müdafaa-i Milliye Ordu Dairesi Riyaseti'nin emriyle Ahz-ı Asker kalemince tasdik olunarak tevsik-i keyfiyet edildiği cevabı verilmiş ise de mezkur araba ve hayvanların hangi kıt'a-yı askeriyeye maledildiği ispat edilmedikçe veya bu mebhasta Encümen-i Müşavere-i Maliye'den bir karar istihsal olunmadıkça vize edilmesi mümkün değildir.

Harcırah

6. Kürekli ve yelkenli kayıklar da muayyen tarifeli olmayan vesaitten sayılmak icabeder.

7. Sahilden denizin muayyen bir mesafesine kadar olan kısmı karasuları add ve itibar edilerek sahillerin ait olduğu vilayet hududu dahilinde bulunması icabeder.

8. Herhangi bir şehrin hududu, yalnız mebani (yapılar) ile meşgul olan sahaya münhasır olmayıp şehre ait olan bahçelere de şamil olacağına ve şehirlerin tahdid-i hududu esnasında istasyonların muanven bulundukları (ismini taşıdıkları) şehir veya kasaba veya karyenin saha-i işgali dahilinde add ve telakkisi de umuru tabiiyeden bulunmasına mebni, şehir ile istasyon arasındaki mesafenin dahil-i şehir (şehiriçi) addiyle kara harcırahına tabi tutulmaması lazım gelir.

9. Dumlupınar'da icra kılınan merasime iştirak eden Müşir Fevzi Paşa Hazretlerinin maiyyetlerinde bulunan bazı zabitana tahakkuk ettirilen yol masraflarını muhtevi ita emri, mahiyet-i hususiyeyi haiz olan işbu merasime iştirakin hidemat-ı devletten (devlet hizmetlerinden) addi mümkün olamayacağına binaen vize edilmemiştir.

Personel-Özlük

10. Vali vekaletine tayin emri Vekalet'in emr-i tensibiyle (oluru ile) olmak lazım gelirken, vilayetin mucibincesi ile iktifa edilmiş olmasından dolayı vekalet maaşı ödenemez.

11. Tevhid-i Tedrisat Kanununun neşrinden sonra müderrislerden vazife-i talim kaldırıldığından artık memuriyetle müderrisliğin birleşmesi ve bunlara iki cihetten maaş itası imkansızdır.

12. Esaret hali Hükümet-i Milliye'ye iltihaka mani mücbir sebeplerden olup, esir olanların temayülat-ı kalbiyelerine esaretten avdet ederek doğruca Hükümet-i Milliye'ye iltihak etmiş olmaktan başka bir delil ile muttali olmak mümkün olmadığından, esaretten avdet ederek bir müddet İstanbul'da kaldıktan sonra Hükümet-i Milliye'ye iltihak etmiş olanların zaman-ı esaretlerine ait maaşlarının Hükümet-i Milliye duyunundan (borcundan) addolunması mümkün değildir.

Eksik Ödeme

13. Mükafat-ı nakdiye, bir hizmet-i mühimme veya fevkalade karşılığı olmak üzere maaş ve muhassesattan sayılmadığına binaen, Harp Vergisi olarak kesilmiş olan miktarın ilavesine kadar ol babtaki ita emrinin vize edilmesinden istinkaf olunmuştur.

14. Tahakkukatın, tahsisatın adem-i kifayeti (yetersizliği) sebebiyle noksan icra olunması caiz değildir.

Bütçe Disiplini

15. Top levazımatından olan Primus lambalarının Müteferrika (Çeşitli Giderler) ile ilgisi olmadığından, (bunlar için yapılmış olan giderler) Müteferrika'dan mahsup edilemez.

16. Herhangi bir sene bütçesinden tediyatta bulunabilmek için hizmetin o sene zarfında ifası iktiza eder.

DERUHTE-İ MESULİYET

Bu bölümde Vekil-i aidi (ilgili bakan) tarafından deruhte-i mesuliyet edilmesi üzerine vize olunan muamelat (10 adet) yer almıştır.

HEYET-İ VEKİLE KARARLARI

Raporun bu bölümünde fasıl ve maddelerine adem-i mutabakatından dolayı reddedilipte Heyet-i Vekile'ce ittihaz-ı karar olunması hasebiyle vize olunan (4 adet) muamelat bakanlıklar itibarıyla sıralanmaktadır.

DEĞERLENDİRME

Tamamı 98 sayfadan oluşan raporun yukarıya alınan kısımları aynen Latin alfabesine aktarılmış; bazen gerekli görülen sözcüklerin günümüzdeki karşılıkları parantez içinde verilmiş, yerine göre cümlenin akışını bozmamak için bazı sözcüklerin günümüzdeki karşılıkları kullanılmıştır.

Raporun incelenmesinden çıkarılabilecek başlıca sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1. Sayıştay her üç ayda bir rapor hazırlamaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşunun üzerinden henüz bir yıl bile geçmediği bile düşünülürse, bir imparatorluk bakiyesi olan Sayıştay'ın yeni duruma çok hızlı uyum sağladığı ve TBMM'ni sürekli bilgilendirme görevini başarıyla yerine getirmiş olduğu söylenebilir. Bunun kadar önemli bir diğer sonuçta başta Atatürk olmak üzere Cumhuriyeti kuran kadroların bütçe denetimini savaş yönetimi ile eş değerde gördükleridir. Nitekim bu denetimden en çok askeri harcamaların etkilenmiş olduğu raporun içeriğinden gözlenebilmektedir.

2. Kanaatimizce Sayıştay, tarihinin en etkin dönemini hiç beklenmeyecek biçimde Kurtuluş Savaşımız sırasında yaşamıştır. Kuşkusuz bunda "sarf öncesi vize" yetkisinin de büyük etkisi olmuştur. Raporun önemli bir kısmını vizesinden imtina olunan ita emirlerinin oluşturmasının nedeni de

budur. Sayıştay'ın bu yetkisi, ülke kaynaklarının son derece kıt ve tahrip edilmiş olduğu bir dönemde bütçe ödeneklerinin verimli -etkin- tutumlu harcanmasını sağlama açısından hayati önem arzetmektedir. Sarf öncesi vize yetkisinin sonucu olarak:

- Harcamalar yerinde denetlenmekte,
- Denetimin etkinliği artmakta,
- Taşra teşkilatı (murakıplıklar) bulunmaktadır.

3. Raporda ayrıca mevzuat ve uygulamada görülen aksaklıklar ve çözüm yolları gösterilmekte, yürürlükteki mevzuata rağmen bazı ita emirlerinin niçin vize edildiği açıklanmaktadır. Bununla birlikte düşünüldüğünde, bu raporlar yalnız Sayıştay'ın üç aylık denetim faaliyetlerinin sonucunu değil, aynı zamanda bir yargı organı olarak hukuk yaratma ve mevcut hukuki üstyapıyı kavramadaki performansını da göstermektedir.

4. Rapora ilişkin bazı sayısal değerlendirmeler şöyledir:

Üç aylık dönemde 125 adet ita emri vize edilmemiştir. Bunların,

- 38 Adedi Müdafaa-i Milliye Vekaleti'ne,
- 16 Adedi İmar ve İskan Vekaleti'ne,
- 13 Adedi Maarif Vekaleti'ne,

Kalanlar da diğer bakanlık ve genel müdürlüklere aittir. İlk üç sırada bu bakanlıkların yer alması, döneme ilişkin harcamaların yönünü ve genç Cumhuriyet'in temel önceliklerini de doğru biçimde yansıtmaktadır. Savaş döneminde kamu harcamalarının büyük kısmı silahlanma harcamalarına ayrılırken savaşı izleyen barış döneminde de kamu ekonomisi teorisindeki "displacement effect" (yer değiştirme etkisi) nedeniyle bu eğilim bir süre devam etmektedir.

İkinci sıradaki imar ve iskan harcamalarının ise büyük ölçüde "emval-i metruke onarımı" ve muhacir konutları inşaasına yönelik olduğu görülmektedir.

Vize edilmeyen ita emirlerini konularına göre tasnif edersek bunlardan,

- 38 Adedi maaş-ücret,
- 28 Adedi harcırah,
- 22 Adedi satınalma,
- 10 Adedi inşaat-tesisat,

Kalanlar da çeşitli giderlerden (ödül, tazminat, otopsi ücreti, vs.) oluşmaktadır. Günümüzde olduğu gibi kamu harcamalarının Sayıştay denetimi içindeki yerleri aşağı yukarı bütçedeki paylarına göre oluşmaktadır. Buna göre 1924 yılı için en şanslı harcama kalemleri maaş ve harcıraha ilişkin olanlardır. 1924'te de bugünkü gibi personel hareketlerinin oldukça yoğun olduğu anlaşılmaktadır.

Vize edilmeyen ita emirlerinin illere göre dağılımı ise şöyledir:

İzmir	: 19	Eskişehir	: 13
İstanbul	: 16	Adana	: 6
Ankara	: 15	Balıkesir	: 5
Bursa	: 13	İzmit	: 5 ve diğer iller.

Bu dağılım ilişikli konuların büyük ölçüde batı illerimizde yoğunlaştığını gösterdiği gibi, kamu harcamalarının dağılımına bağlı olarak denetimin de bu illerimizde yoğunlaştığını göstermektedir.

5. Üç aylık dönemde ıca bakanlar tarafından 10 adet deruhte-i mesuliyet verilmiştir. Bunlar belli bir ita emrinin vizesi için değil, Sayıştay'ın doğru bulmadığı bir uygulamadan kaynaklanan tüm harcamalar için verilmiştir. 10 Deruhte-i mesuliyetten 4 tanesini Maliye Bakanı vermiştir.

6. Sayıştay, bütçedeki fasıl ve maddelerine uygun olarak düzenlenmeyen ita emirlerini de vize etmemiştir. Bu k ıda deruhte-i mesuliyet söz konusu olmadığından, harcamaların fasıl ve maddelerine uygun olduğu Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edildiği takdirde vize edilmektedir. Bu konu-

da Dahiliye, Hariciye, Maarif ve Ticaret Vekaleti ile ilgili 4 adet Bakanlar Kurulu kararı alınmıştır.

7. Sayıştay yalnız fazla ödemeleri değil, eksik ödemeleri içeren ita emirlerini de reddetmiştir. Günümüzde meslek mensuplarımızın pek alışkın olmadıkları bu uygulamanın temelinde Sayıştay'ın o dönemde bütçe disiplinine özel bir önem vermesi yatmaktadır. Raporun ait olduğu dönemde eksik tahakkuk ya da fazla kesinti içeren 3 adet ita emri vize edilmemiştir.

8. Sayıştay vize sırasında yoruma da başvurmuştur. Bunu yaparken daha çok suistimallerin önlenmesi ve hakkaniyete uyulmasını amaçladığı anlaşılmaktadır. Örneğin Sayıştay, şehir dışındaki tren istasyonunun şehre dahil olduğuna karar vermiştir. Yine esaretten dönüşünde bir süre İstanbul'da kalan memurun Milli Hükümete taraftar olamayacağına karar vererek esaret maaşını vize etmemiştir. "Milli hükümete taraftar olmayana milletin borcu yoktur" görüşünden hareket eden Sayıştay bununla kötü niyetli girişimleri önlemeyi amaçlamıştır. Sayıştay yangın ve benzeri afetlere maruz kalanlara "öngörülmeyen giderler" tertibinden yapılacak yardımların kapsamına, İstanbul'da perişan bir halde yaşayan üniversite öğrencilerinin de alınmasında sakınca görmemiş, bunun hükümetin takdirinde olduğuna karar vermiştir.